

WALTER H. PEHLE (Hrsg.): *Der historische Ort des Nationalsozialismus. Annäherungen*. Fischer Taschenbuch Verlag. Frankfurt am Main 1990, 182 ss.

Niewielka rozmiarami publikacja powstała niejako na marginesie słynnego już „sporu historyków” (*Historikerstreit*) na temat „wyjątkowości” i „możliwości porównywania” nazistowskich zbrodni ludobójstwa. Umieszczone w książce teksty są zapisami serii publicznych wykładów, wygłoszonych we Frankfurcie nad Menem na początku 1989 r. przez uczonych z RFN, Stanów Zjednoczonych i Izraela. Inicjatorom i autorom chodziło o danie „sporowi historyków” nowego impulsu poprzez zdecydowane odrzucenie jakichkolwiek prób „zrelatywizowania Auschwitzu”. Niepokój wywoływała przede wszystkim możliwość zepchnięcia na drugi plan właściwego problemu, tj. dziejów i oceny *Holocaustu*. Zgodnie z tymi założeniami autorzy przyjęli stanowisko podkreślające wyjątkowość niemieckich zbrodni ludobójstwa, w tym zwłaszcza eksterminacji ludności żydowskiej.

Zbiór zawiera osiem artykułów. Heinrich August Winkler zajął się miejscem republiki weimarskiej w dziejach Niemiec, a Hans Mommsen zaprezentował narodowy socjalizm jako „rzekomą modernizację” (*vorgetäuschte Modernisierung*) w historii narodu. O psychiatrii i mordach na chorych traktuje tekst Dirka Blasiusa. Tendencje w badaniach nad *Holocaustem* omówił Raul Hilberg, zaś refleksje wokół „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej” przedstawił Saul Friedländer. Dana Diner dał wyraz potrzebie szczególnego podejścia do narodowego socjalizmu (postrzeganego jako całkowite odrzucenie dotychczasowej cywilizacji) w opinii publicznej i historiografii. Przedmiotem uwag Lutza Niethamera byli Żydzi i Rosjanie w pamięci Niemców. Tom zamyka zapis wykładu Wolfganga Schiedera na temat „sporu historyków” — nie tylko w Niemczech, lecz także we Włoszech.

Stanisław Zerka

OSWALD GUZIUR, MIECZYŚLWA STARCZEWSKI: *Lido i Stragan. Ślącacy w wywiadzie Armii Krajowej*. Wydawnictwo Olza. Czeski Cieszyń 1992, 128 ss.

Dramatyczna sytuacja finansowa nauki polskiej, a także wydawnictw wyzwała coraz liczniejsze inicjatywy społeczne. Do takich zaliczyć należy nawiązanie współpracy autorów książki z Wydawnictwem Olza przy Radzie Polaków w Czechosłowacji. Zaowocowało to wydaniem omawianej publikacji w nakładzie 5000 egz. Autorami jej są: O. Guziur, w latach okupacji oficer w cieszyńskim Inspektoracie Rejonowym ZWZ oraz płk doc. M. Starczewski, historyk z niezależnej grupy powołanej przed laty przez płk. dypl. Kazimierza Plutę Czachowskiego, desygnowany do odtworzenia dziejów Śląskiego Okręgu ZWZ/AK, obecnie kierownik Zakładu Historii Polski Akademii Obrony Narodowej w Warszawie. Ten ostatni jest także autorem obszernej monografii pt. *Ruch oporu na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1939 - 1945*. Praca powstała w 1989 r. na zamówienie Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach. Do druku nie doszło z wymienionych wyżej powodów.

Przedmiotem rozważań O. Guziura i M. Starczewskiego jest w zasadzie działalność terytorialnej siatki wywiadowczej Śląskiego Okręgu ZWZ/AK („Lido”) oraz tzw. grupy południowej („WO-1 Południe”) referatu „Zachód” wywiadu KG AK

w Warszawie, noszącego kryptonim „Stragan”. Autorzy uznali jednak także za nieodpowiednie omówienie rozwoju działalności wywiadowczej w terenowych siatkach czołowych organizacji konspiracyjnych Śląska i Zagłębia, takich jak przykładowo Organizacja Orła Białego, Siły Zbrojne Polski. Działalność tych ostatnich przedstawiono w rozdziale pt. *Wywiad terenowy*. Zasadnicza problematyka została omówiona w dwóch obszernych rozdziałach. Rozdział zatytułowany *Wywiad „Lido” Śląskiego Okręgu ZWZ/AK* ukazuje organizację i działalność 7 siatek szyfrowanych nazwami: „Kruk”, „Nobod”, „Brygida”, „Joachim”, „Cygan”, „Tur”, „Marian”. Osiągnięcia wywiadowcze tych siatek były ewidentne i wysoko oceniane przez komendantów Śląskiego Okręgu ZWZ/AK, a działalność ich żołnierzy stanowiła dowód patriotyzmu mieszkańców Śląska.

Działalność wywiadu KG AK „Stragan” koncentrowała się wokół ośrodka kierowniczego w Wiedniu (w zakresie stanowiącym przedmiot badań autorów). Rozdział, który to omawia zatytułowany: *Wywiad KG AK „Stragan” w Wiedniu* podzielony został na 11 podrozdziałów, z których dwa pierwsze poświęcono początkom organizacji wywiadu KG AK w Wiedniu i na terenie Austrii. Dwa końcowe podrozdziały ukazują losy żołnierzy wywiadu AK w *Wehrmachcie* oraz dramat żołnierzy związany z dekonspiracją i ich tragiczne losy więzienne. W rozdziale tym omówiona została też struktura organizacyjna i działalność 7 siatek wywiadowczych „Stragan” („WO-1 Południe”). Siatka „P5” obejmowała Protektorat Czech i Moraw. Na Górnym Śląsku działały siatki „S1”, „S5” i „S9”. Obszar Zaolzia pozostawał w zainteresowaniu siatki „S3”. Natomiast siatki „U2” i „U6” działały poza Śląskiem. „U2” penetrowała rejon Brunszwiku, a siatka „U6” działała w Hanowerze.

W końcowej części książki zamieszczone zostały źródła i bibliografia dotycząca omawianego tematu oraz indeksy osobowy i pseudonimów.

Książka ma wielką wartość nie tylko dla historyków, zważywszy na istnienie niewielu prac poświęconych wywiadowi ZWZ/AK, ale także z uwagi na piękną polszczyzną narracji. Znajdzie zapewne uznanie wśród licznych czytelników.

Marian Woźniak

STANISŁAW SALMONOWICZ: *Ludwik Muzyczka Sułkowski 1900 - 1977, polityk i żołnierz. Przyczynek do dziejów Armii Krajowej*. Warszawska Oficyna Wydawnicza „Gryf”, Warszawa 1992, 103 ss.

Stanisław Salmonowicz, znawca problematyki Polskiego Państwa Podziemnego podjął się trudu przybliżenia czytelnikowi w kraju postaci wybitnego oficera sztabu Komendy Głównej Armii Krajowej, Delegatury Sił Zbrojnych nieżyjącego już płk. Ludwika Muzyczki Sułkowskiego (ps. „Benedykt”). Niezwykłość tej postaci polegała na tym, że niejako działał w cieniu kolejnych dowódców Sił Zbrojnych w kraju, będąc jednocześnie autorem, bądź inicjatorem szeregu najważniejszych decyzji dotyczących okupowanej Polski, ustroju struktur podziemnych i ich wzajemnych relacji. Do najpoważniejszych z nich zaliczyłbym problematykę Wojskowej Administracji Zastępczej („Teczka”). W walce o wolność, którą toczył naród Polski w latach niemieckiej okupacji potrzeba było doświadczonych przywódców. Do takich bez wątpienia należał płk Ludwik Muzyczka Sułkowski. Od najmłodszych lat związany ze Związkiem Strzeleckim (ZS), był obok płk. Kazimierza Pluty Czachowskiego, gen. Emila Fildorfa przedstawicielem „specyficznego amalgamatu myśle-